

J. Vlieger

In de levendige discussie, die in de laatste jaren tussen landbouw enerzijds en natuur en landschap anderzijds plaats vindt, staan agrariërs zich er graag op voor, dat zij het zijn die het landschap gemaakt hebben.

Niet geheel ten onrechte claimt de boer deze functie van landschapsbeheer. Soms is het zelfs letterlijk waar, zoals voor het zo karakteristieke houtwallenlandschap in het oostelijke deel van Friesland, ten westen van Twijzel en ten oosten van het Bergumermeer.

Het gaat hier om een gedeelte van het besloten landschap van de Friese Wouden, in het bijzonder om de wat hoger gelegen gronden, waar de percelen kultuurgrond omgeven worden met door de boer opgeworpen aarden wallen, beplant met o.a. inlandse eik, berk, lijsterbes en vuilboom.

Deze houtwallen of 'dykswällen' komen ook elders in het zuidoosten van Friesland voor maar nergens zijn zij zo karakteristiek en zo gekoncentreerd bijeen gelegen als in de Friese Wouden. Deze gebieden zijn dan ook heel duidelijk te onderscheiden van de wat lager gelegen delen van de Wouden, waar de percelen omgeven zijn door elzensingels. Anders dan de houtwallen op de hogere gronden, die met houtgewas zijn beplant, zijn de elzensingels van nature ontstaan. Wanneer het water in het voorjaar in de sloten en greppels zakt, zetten de elzensaden zich in de wallen vast en kiemen. Zo konden in grote delen van de Wouden de elzensingels tot ontwikkeling komen, altijd vanuit de wallen van sloten of greppels.

De houtwal of 'dykswâl' daarentegen is ter weerszijden begrensd door greppels, waaruit de grond - nodig voor het opwerpen van de 1 à 2 m hoge aarden wal - werd verkregen. In natte perioden wordt het overtollige water via deze greppels afgevoerd; in droge tijden dienen de wallen voor de kering van het vee en vroeger vormden zij mogelijk een bescher-

ming tegen het wild.

Deze houtwallen zijn zo'n 150 à 250 jaar geleden aangelegd en dienden als scheiding tussen de percelen, maar hadden daarnaast ook een duidelijke betekenis als leverancier van hout. Hout werd gebruikt voor palen in het bedrijf en als brandstof. Maar tijd en omstandigheden zijn veranderd en de functie van de houtwallen in het agrarisch bedrijf is verloren gegaan. Voor de individuele boer hebben zij weinig of geen betekenis meer, maar sedert de tijd, dat deze houtwallen zijn aangelegd, hebben zij wel een andere, meer algemene betekenis verkregen.

Zij hebben een grote landschappelijke betekenis gekregen, maar dat niet alleen, zij bezitten ook bijzondere waarde uit natuurwetenschappelijk oogpunt. Wie hierover meer wil weten, leze het interessante, door drs N. Schotsman samengestelde rapport 'De Hege Diken', dat het consulentenschap Natuurbehoud van het Staatsbosbeheer in Friesland vorig jaar deed verschijnen. Het blijkt dat er een grote tegenstelling bestaat tussen de aard van de plantengroei op de zuidkant van de wallen, die kenmerkend is voor droge en schrale levensomstandigheden en die aan de noordkant, waar het meer schaduwrijke en vochtiger milieu een rijke groei van varens mogelijk maakt. De tot volle ontwikkeling gekomen houtwallen herbergen voorts ook een rijk gevarieerde broedvogelbevolking.

Maar juist in de tijd, dat de waarde van de houtwallen voor natuur en landschap steeds meer erkenning vindt, blijkt dat die zelfde houtwallen in het agrarische bedrijf hebben afgedaan. De boeren, die het houtwallenlandschap gemaakt hebben, hebben thans geen belang bij instandhouding en beheer van die wallen. En hiermede is het houtwallenlandschap een bedreigd landschap geworden.

Het houtgewas op de wallen wordt niet meer tijdig geveld; vee tast de wallen aan, er

wordt gebrand, er wordt vuil gestort, de aarden wallen worden beschadigd en er ontstaan gaten in. Kortom, er treedt erosie op, landschapserosie. Het verval van het landschap is begonnen.

Om deze controverse tussen boerenbelang en algemeen belang te overbruggen is het nodig, dat de houtwallen weer geëxploiteerd gaan worden, zoals zij dit vanouds ook werden. Beschadigde wallen zullen hersteld moeten worden en door plaatsing van afrasteringen zal aantasting door vee moeten worden voorkomen. Maar daarenboven - en dat is van het allergrootste belang - is het noodzakelijk, dat de houtwallen weer periodiek eenmaal in de 10 à 20 jaar, worden geveld. De kosten van dit broodnodige onderhoud overtreffen echter de baten en daardoor is er geen boer, die er warm voor loopt.

In deze financiële moeilijkheden wil en kan de rijksoverheid sedert kort tegemoet komen. Overheid en boer kunnen met elkaar een overeenkomst aangaan, waarbij de boer zich verplicht tot uitvoering van het onderhoud en anderzijds de overheid toezegging doet van een geldelijke bijdrage in de kosten van dit onderhoud. Is de eigenaar niet bereid of in staat het onderhoud zelf uit te voeren, dan is het ook mogelijk het kappen door derden te doen plaats vinden zonder dat dit kosten voor de boer met zich meebrengt.

Zullen deze maatregelen het houtwallenlandschap kunnen redden? De overheid heeft duidelijk gemaakt hiertoe een bijdrage te willen leveren. Het antwoord van de boer wordt met spanning afgewacht. Hij heeft het houtwallenlandschap gemaakt. Het is nu aan hem te tonen, dat hij het ook blijvend in stand wil houden.

De heer Vlieger is oud hoofdingenieur-direkteur Landinrichting in de provincie Friesland.

